

ANTISEMITTISME

Antisemittismens grenser

Det er åpenbart at ikke all kritikk av Israel er antisemittisk, heller ikke nødvendigvis kraftig eller usaklig

kritikk. For å vurdere dette må man se på argumentasjonen og konteksten som ytringene fremsettes i.

Samtidig er det liten tvil om at en voldsom kritikk rettet mot israelsk politikk kan nøre opp under et antijødisk hat og benyttes i antisemittisk mobilisering. Det opplever nå jøder både i Norge og i resten av verden. Det er ikke første gang at en eskalering av den israelsk-palestinske konflikten ledsages av en økning i angrep på jøder og jødiske institusjoner. Debatten om antisemittismens grenser er heller ikke ny, tvert imot er nettopp diskusjonen av hva som faller innenfor og utenfor definisjonen av fenomenet, et av de fremste kjennetegnene ved debatten om antisemittisme i dag. Den viktigste årsaken til denne utviklingen er spørsmålet om hvordan kritikk av Israel henger sammen med antisemittisme.

Antisemittismens delegitimering etter Holocaust bidro lenge til å fjerne eksplisitt antisemittisme fra det offentlige rom. Den er også årsaken til at anklager om antisemittisme er et kraftfullt debattvåpen og brukes både i bekjempelsen av faktisk antisemittisme og i noen tilfeller for å frita Israel fra berettiget kritikk. Den svenske idehistorikeren Henrik Bachner beskriver i boken «Återkomsten» fra 1999 hvordan jødefiendtligheten etter 1945 kan karakteriseres som en «antisemittisme uten antisemitter». Hvis man ser bort fra radikale islamistiske grupperinger og erklærte nazister, er det få som åpent gir uttrykk for antisemittiske holdninger. Tvert om, skriver Bachner, blir det å ta eksplisitt avstand fra antisemittisme en viktig bestanddel i antisemittisk argumentasjon. Lignende tendenser er påvist i studier av norsk etterkrigshistorie. Dette er imidlertid ikke kun en tilpasning til hva som er «comme il faut» etter Holocaust, men også et uttrykk for et sentralt kjennetegn ved antisemittismen som kulturelt fenomen: Den videreføres, eller reproduseres, uten at de som målbærer den nødvendigvis er bevisste den antisemittiske tradisjonen som ytringene er en del av. Det er ingen nødvendig sammenheng mellom det å ytre seg antisemittisk og det å ha antisemittiske holdninger eller intensjon.

At Israel-kritikk – med eller uten intensjon – tar i bruk forestillinger fra det antisemittiske repertoaret, er en av måtene den kan være antisemittisk på. Israels politikk fremstilles da på ulike måter som resultat av en «jødisk mentalitet». Med gjenbruk av forestillinger fra den kristne antijudaismen beskrives jøder for eksempel som spesielt hevngjerrige, blodtørstige eller drevet av en herskerdoktrine om overlegenhet. Anklager om ritualiserte barnedrap har vært rettet mot jøder siden middelalderen. Også i den norske offentligheten har slike ideer kommet til uttrykk når Israel skal kritiseres. Tilsvarende koblinger til en antisemittisk tradisjon sees i fremstillinger av Israel som sentrum i en verdensomspennende jødisk makt. At ordet «jøde» byttes ut med

Klassekampen 7. februar

«sionist» endrer ikke konspirasjonsforestillingenes antisemittiske grunnlag. Demonisering av jøder er også en del av antisemittismens historie; demonisering av Israel må vurderes i lys av denne historien. Politisk motivert harme beveger seg over i antijødisk demonisering når Israel beskrives som inkarnasjonen av, eller alliert med, selve ondskaperen i verden.

Mer komplisert blir det å avdekke antisemittisme når det er snakk om et voldsomt hat mot Israel uten at slike tradisjonelle former for antisemittisme er eksplisitte. Kan man hate Israel av andre årsaker enn antijødiske holdninger? Det er mulig, og et sterkt engasjement mot krigføring innebærer ikke nødvendigvis et hat mot landet som sådan eller dets innbyggere. I forsøket på å avgrense legitim kritikk av israelsk politikk fra antisemittisme peker noen på doble standarder – at kritikken er selektiv og ikke på linje med kritikk rettet mot annen urettferdighet. Uten å kjenne motivasjonen er det likevel vanskelig å hevde at et selektivt negativt søkelys på Israel nødvendigvis er en indikasjon på antisemittisme. I tillegg til de pågående grusomhetene og den betydelige mediedekningen av disse bygger det sterke engasjementet for palestinernes sak på en lang historie i Norge. Men selv om fremstillinger ikke er drevet av antisemittiske holdninger, kan de ha en antisemittisk effekt. HL-senterets forskning viser også at nettopp der negative syn er sterkest, finnes en kobling mellom antisemittisme og holdninger til Israel: Mens de fleste respondenter støttet palestinerne uten å ha antijødiske holdninger, var antisemittisme vanligere blant dem med sterke antiisraelske syn. Dette er også en del av konteksten for fremstillinger av Israel og krigen i Gaza.

Debatten om antisemittismens grenser vil fortsette. Hva skal vi kalle det når det kommer forslag om å avlyse Krystallnattsmarkeringen fordi arrangøren «ikke vil velge side» mellom Israel og Hamas? Eller dersom markeringer av Holocaust-dagen fjerner ordet «Holocaust» fra arrangementet «på grunn av alt som skjer i Midtøsten»? Hva skal vi kalle det når kulturprosjekter avbrytes fordi de anses som økonomisk risikable når de omhandler jøder? Antisemittismens realitet i vårt samfunn og de konsekvenser den har for den jødiske minoriteten, er en påminnelse om det alvorlig som denne debatten bærer på.

Vibeke Moe

Seniorforsker ved HL-senteret
vibeke.moe@hlsenteret.no

